

**ÖST-TIMORS KAMP —
kort historik fram till den
indonesiska invasionen**
av Olle Törnquist

Ön Timor ligger längst österut i en sydasiatisk ögrupp som heter Nusatenggara. Åt väster ligger den indonesiska arkipelagen. Öster om Timor finns den melanesiska övärlden och i söder Australien. Sundet mellan Timor och den indonesiska arkipelagen heter Ombai-Wetar. Det sägs vara den enda farleden mellan Stilla Havet och Indiska Oceanen som är tillräckligt djup för amerikanska atomubåtar, bortsett från den 8-10 dagar längre vägen runt Australien. Under den grunda Timorsjön mellan Australien och Timor finns det betydande olje- och gasfyndigheter. Västra delen av Timor tillhörde länge holländarna. 1949 blev den en del av det självständiga Indonesien. Östra delen av Timor, en mindre enklav på den västra halvan (Ocussi) samt ön Atauro, var däremot under många hundra år en portugisisk koloni.

Då det portugisiska kolonialväldet rasade samman 1974 försökte östtimoreserna vinna självständighet och oberoende på samma sätt som folken i Angola, Guinea Bissau, Kap Verde, Mocambique och Sao Tomé och Príncipe i Afrika. I och med att frihetskampen intensifierades kom den att ledas av FRETILIN (Frente Revolucionaria de Timor Leste Independente). Den 28 november 1975 utropades Öst-Timor som självständig nation. Men bara några veckor senare invaderade indonesiska trupper landet. Sedan dess pågår ett blodigt befrielsekrig som göms undan i den internationella debatten, trots att flera uppgifter tyder på att ockupationstrupperna dödat inemot 10% av befolkningen.

ETT LITET UNDERUTVECKLAT LAND

Öst-Timor är litet som halva Holland (ca 19 000 km²). Enligt FN:s avkoloniseringskommitté är dock Öst-Timor det största landet i världen som ännu inte är självständigt, efter Namibia och RAST (fd Spanska Sahara).

Landskapet präglas av den höga bergskedjan som löper genom hela Timor i öst-västlig riktning. På nordsidan nar

På marknaden i Ainaro, hösten 1975 Foto: Helen Hill

bergen ofta ända ut till kusten medan man på sydsidan finner en hel del sumpmarker.

Klimatet är tropiskt med torrperiod från maj till november och en stormig regnperiod från december till april. De få och dåliga vägarna är ofta ofarbara.

På grund av kolonialismen präglades jordbruket före befrielsen av monokultur. Mellan 1968-72 svarade kaffet för 87-92% av exporten. Återstoden var också jordbruksprodukter (bl a kopra och jordnötter). Det tidigare så viktiga ädelträ (sandel) har förlorat sin betydelse. Före befrielsen ledde monokulturen till att landet inte var självförsörjande i fråga om matvaror. Och det låga exportvärdet ledde till ett kroniskt handelsbalansunderskott. Nästan alla färdigproducerade varor måste importeras.

Trots rika förekomster av olika mineraler som t.ex koppar, guld och magnesium fanns det nästan ingen industri eller råvaruutvinning, bortsett från att oljeletningen kom igång (i samarbete med de transnationella oljebolagen). "hotas" av ett självständigt och progressivt Öst-Timor. I början av 70-talet planerade dock nykolonialister en viss utbyggnad av vägnätet samt därför en utvecklingsplan i samarbete med japanskt kapital, med intressen i allt från elektricitet till turism.

Aven om invandringen till städerna före befrielsen hade påbörjats levde därför 90% av de 6-700 000 timoreserna på landsbygden. Vid sidan av ett antal kopra- och kaffeplantager (40% av kaffeodlingen kontrollerades av ett portugisiskt bolag) var och är jordbruket primitivt. Svedjebruket och en typ av skiftesbruk (*ladang*) ledde till förödande jorderosion.

Bortsett från plantagera fanns det en mängd olika traditionella ägandeformer och produktionssätten var förkapitalistiska. Den dominerande klassen på landsbygden var hövdingar, som ofta var ekonomiska, politiska och religiösa överhuvuden samtidigt. Kolonialisterna korruperade många av dem för att kunna styra kolonin indirekt och upprätthålla kontrollen genom att söndra och härska.

Den indirekta kolonialismen bidrog till att upprätthålla skillnaderna mellan olika etniska grupper och de många språkliga dialekterna försvärade kontakterna mellan de olika landsändarna. Bara 60% av befolkningen förstod den dominerande dialekten, *tetum*, 20% förstod portugisiska.

Öst-Timors befolkning omfattade även c:a 10 000 kineser. De sysslade framförallt med handel. I början av 70-talet ägdes bara två av 300 affärer av timoreser. Och av de 25 största företagen var 23 kinesiska medan de två andra var portugisiska. Portugiserna i den centrala administrationen och vid plantagera uppgick bara till något tusental.

Timoreserna själva stammar främst från Melanesien och är oftast animister. Den romersk-katolska kyrkan har dock, via Dominikanermunkar, haft ett betydande inflytande och t ex svarat för viss undervisning. Inemot 200 000 räknas som fomellt kristna.

Endast 10% av befolkningen är läskunnig. Fram till 1974 var det färre än 10 timoreser som hade en universitetsexamen. Barnadödligheten uppgår till hela 50%, malarian är

utbredd och andelen TBC-sjuka bland befolkningen är en av de högsta i världen.

Öst-Timors utveckling har hämmats, underutvecklats, under 450 års kolonialism. Folket är fattigt medan jorden är bördig och råvarutillgångarna stora.

På vandring i bergen med FRETILIN nära Aileu, hösten 1975
Foto: Helen Hill

KOLONISATIONEN

Timor "upptäcktes" av portugisiska handelsmän i början av 1500-talet. Dessförinnan hade Timor framförallt haft handelsförbindelser med Java, dit man bl.a exporterade vax för batikframställningen, och med Kina, som efterfrågade sandelträ. Det var främst ädelträ som intresserade portugiserna. När holländarna koloniserade Indonesien uppstod

stridigheter mellan dem och portugiserna om kontrollen över handeln med ädelträ. Vid denna tidpunkt kontrollerade portugiserna flera öar i området. Men efter hand tvingades de retirera till vad som senare skulle bli Öst-Timor.

Samtidigt som striderna mellan holländare och portugiser fortsatte ända fram till 1900-talet pågick konflikter mellan naturaliserade "svarta portugiser" och vita kolonialtjänstemän. För att bekämpa varandra utnyttjade de lokala hövdingar och deras manskap. Flera av dessa hövdingar, *liurai*, skaffade sig betydande —men underordnade— positioner. De organiserade inte sällan trädavverkningen och drev handel inom landet med allt ifrån kläder till vapen.

TIDIG ANTI-KOLONIALISM

1910-1912, några år efter att holländare och portugiser (1904) slutit fred och Öst-Timors gränser fastställts organiserade den mäktigaste av hövdingarna, Dom Boaventura, ett landsomfattande uppror mot portugiserna. Först då krigsskepp anlände från Moçambique och Lissabon kunde portugiserna skaffa sig kontroll över landet. 83-åriga änkan efter Dom Boaventura, Drottning Maria, är (enligt uppgift 1976) aktiv inom FRETILIN.

Genom att splittra hövdingar i olika områden och på olika nivåer i hierarkin kunde kolonialisterna behålla makten. Nu följde en lång stagnationsperiod.

JAPANSK OCKUPATION

Under andra världskriget resulterade Öst-Timors strategiskt viktiga läge i hårda strider mellan japaner och allierade. Omkring 40 000 timoreser dödades då de stödde australiensiska trupper i kampen mot japanerna. (Enligt officiella siffror minskade befolkningen från 472 000 1930 till 403 000 1946.) Under kriget visade det sig med all önskvärd tydlighet att Öst-Timors natur lämpar sig för gerillakrigföring: 400 australiensiska kommando-soldater lyckades under 18 månader hålla stånd mot 20 000 japanska soldater och döda 1 500 av dem, medan australiensarna bara förlorade 40 egna innan de avlöstes.

Förödelsten efter kriget var betydande. Många städer, bl.a huvudstaden Dili, hade förstörts av bomber. Åter-

Barn välkomnar FRETILIN i Laleira, hösten 1975
Foto: Helen Hill

uppbyggnaden gick långsamt. Öst-Timor eftersattes. Kolonin gav inte längre några inkomster att tala om till moderlandet och var den mest underutvecklade av Portugals alla kolonier. Den tidigare beskrivna underutvecklingen konserverades. De få investeringar som kom till stånd, t.ex byggnandet av en hamn i huvudstaden Dili, gynnade främst de portugisiska plantageägarna och de kinesiska affärsmännen, som hade i det närmaste monopol på handeln. Som tidigare nämnts finns det dock planer på vissa japanska investeringar och intresset för oljeprospektering ökade.

DEN TIDIGA SJÄLVSTÄNDIGHETSKAMPEN

Då Indonesien blev formellt självständigt 1949 berördes inte Portugisiska Timor. Det Indonesien som nu skapades

var istället (med undantag av västra Nya Guinea, som holländarna behöll till 1962) identiskt med den tidigare holländska kolonin Nederländska Indien.

Under perioden fram till den antifascistiska kuppen i Lissabon 1974 motverkades effektivt alla försök till självständighetskamp på Öst-Timor.

1959 försökte en grupp politiska flyktingar från Indonesien starta ett uppror. Det slogs dock snabbt ned. Upprorsmännens syften var oklara. I Indonesien hade de revolterat mot president Sukarnos ~~antimperialistiska~~ regim och fått visst stöd av CIA. Men ~~oppositionen mot Sukarno~~ var också en fråga om krav på större lokalt självstyre för enskilda landsändar i konflikt med regimens centraldirigering. Och även om den timoresiska ~~revoltens~~ ledare kan ha velat använda Öst-Timor som en bas för sina ~~ab~~ackter mot regimen i Jakarta så utesluter inte det att lokala timoresiska sympatisörer hoppades på ett genuint oberoende för Öst-Timors del.

Så småningom började dock anti-fascistiska tjänstemän och intellektuella samlas till informella möten för att diskutera förutsättningarna för ett sådant genuint oberoende. Bland de aktiva var Nicolau Lobato (senare FRETILIN och dess regerings ledare) och Mari Alkatiri (senare FRETILIN-regeringens utrikesminister). Till gruppen hörde också journalisten José Ramos Horta, som varit deporterad till Mocambique och inspirerats av befrielsekampen i Portugals övriga kolonier.

ASDT

Direkt efter kuppen i Lissabon 25/4 1974 bildades på Öst-Timor en försvarskommitté för arbetarnas rättigheter, med José Ramos Horta i ledningen. Kommittén organiserade den första strejken i landets historia. Lägre tjänstemän i administrationen fick ca 100% löneförhöjning. Samtidigt bildade den lilla anti-fascistiska gruppen ett socialdemokratiskt parti (Associação Social Democrática de Timor, ASDT). Horta blev general-sekreterare.

Den 22 maj förklarade ASDT att man skulle kämpa för självständighet för Öst-Timor, för att timoreser omedelbart skulle få delta i administrationen samt för en lokal regering. Vidare vände man sig mot rasismen och korruptionen. Slutligen förespråkade ASDT goda förbindelser med grannländerna.

UDT

Men många inom den lilla timoresiska eliten (där de flesta känner varandra bl a från utbildningstiden hos dominikanermunkarna) fruktade att en helt ny ordning skulle beröva dem deras privilegier. De bildade Uniao Democratica Timorense, UDT, och sökte en nykolonial lösning inom ramen för general Spinolas politik. Till UDT-ledningen hörde medlemmar i det förbjudna fascistpartiet. Ledaren - Francisco de Cruz - hade deltagit i Portugals kolonialkrig i Afrika. En annan av de högsta ledarna hade varit timoresisk "representant" i den fascistiska nationalförsamlingen i Lissabon. En tredje ledare var son till en av de största plantageägarna på Öst-Timor. UDT tvingades snart ge upp tankarna på en federation med Portugal i och med att regeringen i Lissabon radikaliserades och General Spinola ställdes åt sidan.

I kraft av sin kontroll över den lokala administrationen och traditionell vördnad för Portugal ute i byarna var UDT till att börja med det mest framgångsrika partiet.

APODETI

En månad efter kuppen i Lissabon bildades dessutom ett tredje parti på Öst-Timor, APODETI (Associação Popular Democratica Timorense). Initiativtagarna hade först velat kalla sin rörelse "Förbundet för integration Timor-Indonesien", men det tillät inte de portugisiska myndigheterna. APODETI hade bl a rötter i den misslyckade revolten som motståndare till den tidigare anti-imperialistiska indonesiska regimen försökt genomföra på Timor 1959. APODETI-ledarna anklagade UDT för fascism och ASDT för kommunism och sökte själva framstå som realpolitiker med mycket goda kontakter i Jakarta, något som de otvivelaktigt hade. APODETI-ledaren deltog på japanernas sida då det andra världskriget nådde Öst-Timor.

INDONESIEN OCH AUSTRALIEN TVEKSAMMA

I juni 1974 åkte José Ramos Horta till Jakarta för ASDT:s räkning. Syftet var att undersöka den indonesiska regimens inställning till ett fritt Öst-Timor. Besöket var framgångsrikt, vilket tydligt framgår av vidstående brev från dåvarande utrikesministern Adam Malik.

Men av referaten från samtalen mellan Indonesiens president general Suharto och Australiens premiärminister Whitlam i början av september 1974 framgick med all önskvärd tydlighet dels att Indonesien nu var fientligt inställt till en progressiv regim på ett självständigt Öst-Timor och dels att Australien ansåg att "ett oberoende Timor skulle vara en för liten stat (unviable state) och ett potentiellt orosmoment (threat) i området". (1)

Detta märkliga ställningstagande från den australiensiska laborledaren förklaras både av interna motsättningar inom Labor och av risken för störningar i de viktiga affärsförbindelserna mellan Indonesien och Australien.

FRETILIN BILDAS

Omedelbart därefter (den 12 september) ombildades det socialdemokratiska partiet ASDT till en revolutionär front för Öst-Timors oberoende, FRETILIN. Till ordförande valdes Xavier do Amaral, statstjänsteman under portugiserna och skolad hos dominikanermunkarna i Macao. Enligt ledarna gällde det nu att mobilisera de breda massorna och samla alla verkliga patrioter i en bred front. På samma sätt som t ex FRELIMO i Moçambique hoppades FRETILIN i en nära framtid utgöra den enda legitima representanten för Öst-Timors folk.

FRETILIN - EN FRONT

FRETILIN bestod nu av skilda politiska åsiktsriktningar och aktivister, alltifrån borgerliga nationalister till ett litet antal revolutionära socialister. Ännu så länge utgjordes basen främst av arbetare och tjänstemän i den lägre administrationen. En av FRETILINs första aktioner var en stor demonstration i huvudstaden Dili mot Suharto-Whitlams idéer om att Öst-Timor skulle införlivas med Indonesien. 5 000 människor (i ett Dili med 25 000 invånare) tågade till det indonesiska konsulatet.

APODETI KNYTS TILL INDONESIEN

Omedelbart dessförinnan hade Indonesien intensifierat sitt samarbete med APODETI. Den 12 september rapporterade en indonesisk tidning att den indonesiske guvernören i provinsen östra Indonesien träffat ledaren för APODETI och utlovat stöd till partiet. Strax därefter började radion på västra Timor sända propaganda på öst-timoresiska språket. FRETILIN sades t ex bestå av kommunister som dödade oskyldiga bynnevävnare och högg huvudet av småbarn.

PORTUGAL AVKOLONISERAR

I oktober 1974 kom Portugals nya minister för de "översjöiska provinserna", Almeida Santos, på besök till Öst-Timor. Enligt honom skulle hövdingarna fräntas sin nyckelroll i administrationen på landsbygden och ersättas av officiella tjänstemän.

Den nye guvernören, överste Lemos Pires, som anlände i november, ansågs visserligen vara "progressiv konservativ" och hade tränats i USA. Men han var medlem av MFA, den väpnade rörelsen i Portugal, och med honom följde radikalare MFA-officerare, som tog itu med att ersätta en rad gamla tjänstemän från fascisttiden.

Allt detta var käppar i hjulet för UDT, som byggt mycket av sin styrka på kontrollen över den gamla administrationen i städerna och det indirekta styret på landsbygden. Men UDT tvingades att anpassa sig och deltog tillsammans med FRETILIN i de avkoloniseringskommittéer som byggdes upp av MFA-officerarna. APODETI vägrade dock att samarbeta.

Däremot gick APODETI till sist med på att delta i ett regeringsråd med representanter för varje parti. Där ansåg sig emellertid inte FRETILIN kunna ställa upp, med motiveringen att rådet till en stor del bestod av folk som hade väntat tills "kommissionen för klassificering av tidigare fascister" avslutat sitt arbete (hemliga polisens arkivmaterial hade förstörts omedelbart efter kuppen i Lissabon).

KOALITION FRETILIN – UDT

Medan hotet från Indonesien och det bristande stödet från Labor i Australien försämrat läget för självständighetskampen så hade i gengäld radikaliseringsprocessen i Portugal en positiv inverkan. Dels pressades UDT-ledare att inta en mer konsekvent självständighetslinje. Dels insåg FRETILIN att den portugisiska närvaron var en positiv faktor i avkoloniseringsarbetet och frontens eget arbete på att mobilisera massorna.

Detta är i korthet bakgrunden till att UDT och FRETILIN den 21 januari 1975 ingick ett avtal om politiskt samarbete. I avtalsdokumentet hette det att båda partierna motatte sig Öst-Timors införlivande med någon utländsk makt (d v s Indonesien). Båda ville istället ha ett självständigt Öst-Timor med goda relationer till Indonesien. Vidare krävde de båda partierna att portugiserna skulle sätta upp en övergångsregering med en tredjedels representation från vardera UDT, FRETILIN och den portugisiska administrationen.

Portugiserna var positiva till samarbetet mellan UDT och FRETILIN men kunde inte gå med på den föreslagna övergångsregeringen. Däremot konsulterade ledande MFA-representanter nästan dagligen UDT- och FRETILIN-ledare i löpande politiska frågor.

Samarbetet mellan UDT och FRETILIN fick massivt stöd bland befolkningen. Det löpte också relativt friktionsfritt på partiledarnivå. I mars 1975 tog man t ex emot en australiensisk delegation med bl a fackförenings- och studentrepresentanter.

SAMARBETSPROBLEM FRETILIN – UDT

Men efter hand uppstod problem. Uppenbarligen ryggade UDT inför FRETILINs stora framgångar med politisk mobilisering av bönderna i byarna. Medan UDT-ledarna slogs inbördes om programfrågor (och APODETI inriktade sig på att attackera portugiserna) reste FRETILIN-ledarna runt på landsbygden och propagerade för det program som man haft färdigt sedan flera månader tillbaka och nu översatt till det största lokala språket, tetum. FRETILIN-ledarna blev välkända och populära figurer.

Tack vare sin starka ställning inom kommittén för avkolonisering av undervisningen kunde också FRETILIN

lansera kampanjer för att lära folk läsa. Uppmärksammade resultat uppnåddes på kort tid (med hjälp av Paulo Freires metod). FRETILINs dåvarande vice ordförande (senare ordförande) Nicolau Lobato började också bygga upp produktionskooperativ bland bönder i närheten av huvudstaden och studera hur en jordreform skulle kunna genomföras. Detta var långt mer än retoriska löften om en ljus framtid för folk på annat håll i landet.

De många FRETILIN-sympatisörerna bland lärare och studerande i Dili organiserades och engagerade sig hårt i frontens program inte minst på landsbygden. Utöver att man lärde folk läsa samlade man in material om Öst-Timors egen historia och kulturella traditioner för att återupprätta dessa och använda materialet i undervisningen.

SKILLNADER I EKONOMISK POLITIK

Parallellt med att styrkeförhållandena mellan UDT och FRETILIN ändrades till UDT:s nackdel blev skillnaderna i ekonomisk politik mer uppenbara än tidigare.

UDT ville t ex bjuda in utländska företag, speciellt japanska och australiensiska för att utvinna råvaror och bygga upp en turistindustri. FRETILIN tvekade, ville ha en mer begränsad och lokalt kontrollerad turism och i fråga om utländsk medverkan vid råvaruexploatering betonade man kontrollfrågan betydligt mer än UDT.

Men mera akut var kanske problemen i anslutning till de handelsdrivande kinesiska kapitalisterna. Både UDT och FRETILIN var kritiska, framförallt därför att kineserna tenderade att i allt högre grad exportera sina stora förtjänster till Macao, Hong Kong, Taiwan, Singapore och Australien för att investera där medan östtimoreserna fick betala dyrt för att de inte bara tvingades köpa utan också tvingades gå utan jobb.

FRETILIN ville tackla problemet genom att sätta upp distributionskooperativ och tränga undan kineserna till handeln med lyxvaror medan UDT var mer attraherade av de lönsamma affärerna och ville byta ut kineser mot öst-timoreser.

INDONESIEN NÄRMAR SIG UDT

Förhållandet mellan FRETILIN och UDT förvärrades dessutom genom att generalerna i Indonesien förändrade sin

KOALITION FRETILIN – UDT

Medan hotet från Indonesien och det bristande stödet från Labor i Australien försämrade läget för självständighetskampen så hade i gengäld radikaliseringsprocessen i Portugal en positiv inverkan. Dels pressades UDT-ledare att inta en mer konsekvent självständighetslinje. Dels insåg FRETILIN att den portugisiska närvaron var en positiv faktor i avkoloniseringsarbetet och frontens eget arbete på att mobilisera massorna.

Detta är i korthet bakgrunden till att UDT och FRETILIN den 21 januari 1975 ingick ett avtal om politiskt samarbete. I avtalsdokumentet hette det att båda partierna motsatte sig Öst-Timors införlivande med någon utländsk makt (d v s Indonesien). Båda ville istället ha ett självständigt Öst-Timor med goda relationer till Indonesien. Vidare krävde de båda partierna att portugiserna skulle sätta upp en övergångsregering med en tredjedels representation från vardera UDT, FRETILIN och den portugisiska administrationen.

Portugiserna var positiva till samarbetet mellan UDT och FRETILIN men kunde inte gå med på den föreslagna övergångsregeringen. Däremot konsulterade ledande MFA-representanter nästan dagligen UDT- och FRETILIN-ledare i löpande politiska spörsmål.

Samarbetet mellan UDT och FRETILIN fick massivt stöd bland befolkningen. Det löpte också relativt friktionsfritt på partiledarnivå. I mars 1975 tog man t ex emot en australiensisk delegation med bl a fackförenings- och studentrepresentanter.

SAMARBETSPROBLEM FRETILIN – UDT

Men efter hand uppstod problem. Uppenbarligen ryggade UDT inför FRETILINs stora framgångar med politisk mobilisering av bönderna i byarna. Medan UDT-ledarna slogs inbördes om programfrågor (och APODETI inriktade sig på att attackera portugiserna) reste FRETILIN-ledarna runt på landsbygden och propagerade för det program som man haft färdigt sedan flera månader tillbaka och nu översatt till det största lokala språket, tetum. FRETILIN-ledarna blev välkända och populära figurer.

Tack vare sin starka ställning inom kommittén för avkolonisering av undervisningen kunde också FRETILIN

lansera kampanjer för att lära folk läsa. Uppmärksammade resultat uppnåddes på kort tid (med hjälp av Paulo Freires metod). FRETILINs dåvarande vice ordförande (senare ordförande) Nicolau Lobato började också bygga upp produktionskooperativ bland bönder i närheten av huvudstaden och studera hur en jordreform skulle kunna genomföras. Detta var långt mer än retoriska löften om en ljus framtid för folk på annat håll i landet.

De många FRETILIN-sympatisörerna bland lärare och studerande i Dili organiserades och engagerade sig hårt i frontens program inte minst på landsbygden. Utöver att man lärde folk läsa samlade man in material om Öst-Timors egen historia och kulturella traditioner för att återupprätta dessa och använda materialet i undervisningen.

SKILLNADER I EKONOMISK POLITIK

Parallellt med att styrkeförhållandena mellan UDT och FRETILIN ändrades till UDT:s nackdel blev skillnaderna i ekonomisk politik mer uppenbara än tidigare.

UDT ville t ex bjuda in utländska företag, speciellt japanska och australiensiska för att utvinna råvaror och bygga upp en turistindustri. FRETILIN tvekade, ville ha en mer begränsad och lokalt kontrollerad turism och i fråga om utländsk medverkan vid råvaruexploatering betonade man kontrollfrågan betydligt mer än UDT.

Men mera akut var kanske problemen i anslutning till de handelsdrivande kinesiska kapitalisterna. Både UDT och FRETILIN var kritiska, framförallt därför att kineserna tenderade att i allt högre grad exportera sina stora förtjänster till Macao, Hong Kong, Taiwan, Singapore och Australien för att investera där medan östtimoreserna fick betala dyrt för att de inte bara tvingades köpa utan också tvingades gå utan jobb.

FRETILIN ville tackla problemet genom att sätta upp distributionskooperativ och tränga undan kineserna till handeln med lyxvaror medan UDT var mer attraherade av de lönsamma affärerna och ville byta ut kineser mot öst-timoreser.

INDONESIEN NÄRMAR SIG UDT

Förhållandet mellan FRETILIN och UDT förvärrades dessutom genom att generalerna i Indonesien förändrade sin

strategi. I Jakarta insåg man att APODETI:s ställning blev allt svagare och att stödet från befolkningen, som aldrig varit speciellt stort, blev mindre och mindre. Indonesiens svara ekonomiska — det statliga oljebolaget Pertamina hade t ex drabbats av en konkurs i miljardklassen — en växande internationell opinion för Öst-Timors rätt till självbestämmande och uppmärksamhet på att Indonesien hade världen största antal politiska fångar framtvungade en mer försiktig och "ansvarskännande" politik. Indonesien inriktade sig nu på att splittra alliansen mellan FRETILIN och UDT och att vinna över UDT. Delegationer från såväl FRETILIN som UDT blev inbjudna till Indonesien.

Medan FRETILIN-delegaterna sattes på lyxhotell på Bali drevs uppenbarligen realpolitiska förhandlingar med UDT. När UDT-ledarna återvände, via diskussioner även i Australien, började anonyma flygblad cirkulera som syftade till att så split inom FRETILIN. Radiosändarna på västra delen av Timor riktade inte längre några anklagelser mot UDT utan bara mot FRETILIN. Vidare anklagade UDT vissa MFA-ledare för att stödja FRETILIN — radikaliseringen i Portugal oroadde inte bara Indonesien.

KOALITIONEN BRYTER SAMMAN

Den 20 maj — ett år efter bildandet av ASDT, senare en del av FRETILIN — demonstrerade omkring 20 000 människor från hela landet sitt stöd för FRETILINs politik. Den lilla huvudstaden Dili (25 000 invånare) fylldes av den största demonstrationen någonsin på Öst-Timor.

I slutet av maj bröt UDT alliansen med FRETILIN, utan känd motivering.

PROBLEM FRETILIN — PORTUGAL

Klyftorna vidgades sedan i och med att FRETILIN vägrade delta i de fortsatta diskussionerna med portugiserna om en övergångsregering och Öst-Timors självständighet. Det faktum att indonesienvänliga APODETI inbjöds och ansåg sig kunna delta vid samtalen i Macao visade, menade FRETILIN, att portugiserna var beredda att göra avsteg från grundförutsättningen — totalt oberoende för Öst-Timor.

FRETILIN ställde sig alltså vid sidan av förhandlingarna med portugiserna och koncentrerade sig istället på att mo-

bilisera stöd inför de planerade valen till en folkförsamling. (Redan i juni 1975 fick FRETILIN-anhängare 90% av rösterna vid ett flertal val av nya byöverhuvuden.)

Men i detta skede ledde å andra sidan FRETILINs principfasthet också till att portugiserna "tröttnade" och inte längre lyckades upprätthålla sin neutrala position i förhållande till framförallt FRETILIN och UDT. Den portugisiska guvernören tog parti för UDT. Han hjälpte t ex partiet att arrangera en demonstration i Dili för att försöka visa att massorna stod bakom överenskommelserna i Macao mellan UDT, APODETI och portugiserna.

UDT FÖRBEREDER ÖVERGÅNGSREGERING

Med stöd av å den ena sidan den lokala portugisiska administrationen och å den andra sidan den indonesiska militärregimen kunde nu UDT-ledarna förbereda sig inför en övergångsregering. Från maj till augusti ägnade sig UDT-ledare framförallt åt att resa utomlands för att knyta förbindelser med kapitalägare och politiker som var beredda att investera samt stödja ett nykolonialt Öst-Timor. Då partiledaren besökte Japan sade han t ex att japanska intressenter hade erbjudit tre investeringsplaner.

När sedan flera av UDTs högsta ledare strålade samman i Jakarta i början av augusti besökte de inte, som vanligt, den portugisiska konsulen utan ägnade sig helt åt den indonesiska militärregimen i allmänhet och general Ali Murtopo i synnerhet, som fått i uppdrag av presidenten och generalen Suharto att "lösa timorfrågan".

Tre dagar efter att UDT-delegationen återvänt till Öst-Timor och Dili försökte UDT genomföra en statskupp.

UDT FÖRSÖKER STATSKUPP

Tidigt på morgonen den 11 augusti 1975 ockuperade UDT viktiga institutioner i huvudstaden Dili samt Öst-Timors andra stad Baucau, inklusive radiostationen och flygplatsen. UDT krävde portugiserna på omedelbar självständighet och att alla FRETILIN-ledare skulle arresteras.

FRETILIN kände dock sedan några dagar tillbaka till kupplanerna. Man hade varnat de portugisiska myndigheterna, men guvernören vidtog inga åtgärder och polischefen arresterade tvärtom några FRETILIN-ledare. När ingen por-

tugisisk motåtgärd följde drog sig FRETILIN-ledningen tillbaka till ofarligare bergstrakter kort tid innan UDT inledde själva statskuppen.

Under några dagar hade sedan UDT kontrollen över flygplatsen och de centrala propagandaaapparaterna i Dili och Baucau. UDT-ledaren sände ut radiomeddelanden till omvärlden där han begärde stöd från alla dem som vidtalats under värningsturnén månaderna dessförinnan. Portugiserna accepterade inte UDTs krav. Å andra sidan ingrep man inte mot UDTs aktioner. Militären beordrades stanna kvar i sina förläggningar. Polischefen använde sina styrkor för att ge direkt stöd till UDT. Några dagar efter kuppen tvingades de radikalare MFA-officerarna lämna Öst-Timor. I en intervju i Darwin (Australien) förklarade en av dem, major Mota, att han trodde att indoneserna sagt till UDT att deras enda chans att bli självständiga var att etablera en anti-kommunistisk regim.

ARMEREVOLT - FRETILIN TILL MOTATTACK

Den 20 augusti nöjde sig emellertid inte längre öst-timoreserna i de portugisiska trupperna med att vara överksamma i sina baracker. Under ledning av löjtnant Rogerio Lobato tog majoriteten av soldaterna med sig stora mängder vapen och ammunition och gick över till FRETILIN. Den 8 september hade UDT tvingats retirera och dra sig utanför Dili samt Baucau. Den portugisiska guvernören och hans trupper drog sig tillbaka till den lilla ön i Atauro i Ombai-Wetar sundet. Från sin tillflyktsort Maubara väster om Dili, kuerades sedan UDT-styrkorna av indonesiska fartyg. UDT-ledare, bl a partiordföranden, ockuperade under en tid ett gammalt fort i Batugade, på gränsen till västra Timor, men tvingades senare dra sig över till den indonesiska sidan.

Andra APODETI och UDT-ledare flydde antingen till Australien eller tillfångatogs av FRETILIN.

De indonesiska myndigheterna stoppade ett portugisiskt sändebud då han 10 dagar efter UDT-kuppen ville nå fram till Öst-Timor via Indonesien. Under och strax efter striderna hindrade dessutom australiensiska och indonesiska

myndigheter den internationella pressen från att besöka Öst-Timor, varför den indonesiska pressen hade monopol på nyhetsinformationen. Väldsamma attacker slungades ut mot FRETILIN. Det var uppenbart att överdrifterna syftade till att bana väg för ett direkt indonesiskt ingripande. Enligt den australiensiska hjälporganisationen Australian Council för Overseas Aid, som besökte Öst-Timor i oktober, dog 2-3 000 timoreser under inbördeskriget.

I slutet av september berättade den indonesiska pressen att en anti-kommunistisk front bildats på västra Timor mellan UDT, APODETI och några småpartier (så små att portugiserna inte ansett att de hade någon betydelse i förhandlingarna om en avkolonisering).

De UDT-ledare som flytt till Australien var emellertid ute ur spelet och flera av ledarna som tillfångatogs av FRETILIN tog avstånd från sina partiledningar — som nu öppet förespråkade ett samgående med Indonesien.

PORTUGISERNA DRAR SIG UN DAN

I mitten av september 1975 var inbördeskriget över. APODETI och UDT-ledarna hade antingen fängslats eller flytt till Indonesien eller Australien. De portugisiska myndigheterna hade evakuerat sig själva till ön Atauro — och tagit med sig den enda kvarvarande doktorn, en stor del av matvarulagren på Öst-Timor samt lämnat efter sig ett administrativt vakuum. Ända fram till mitten av november deklarerade FRETILIN upprepade gånger, att man ville att portugiserna skulle återvända och fortsätta med sitt avkoloniseringsarbete. Men portugiserna vägrade, åtminstone delvis på grund av att den portugisiska guvernören, som haft sina sympatier hos UDT, personligen sårats av att han tvingats lämna Dili. I realiteten var det därför FRETILIN som stod inför uppgiften att styra och bygga upp Öst-Timor.

FRETILIN VID MAK TEN

Trots att 80% av de tidigare tjänstemännen hade flytt kunde FRETILIN etablera en ny administration, som inte bara lyckades upprätthålla lag och ordning utan också såg till att produktion och handel kom igång igen, att folk fick mat och kläder och att en rad återuppbyggnadsprojekt startades.

Viktiga instrument i det här arbetet var FRETILIN: s egen politiska organisation, som enligt frontens egna uppgifter rymde ca 200 000 registrerade medlemmar, en kvinnoorganisation, flera fackliga organisationer samt en studentrörelse.

Massmöte för FRETILIN i Laleira, hösten 1975 Foto: Helen Hill

OBEROENDE RAPPORTÖRER

Denna utveckling bekräftades av flera delegationer som nu kunde besöka Öst-Timor.

Enligt två australiensiska parlamentsledamöter senator Gietzelt och Ken Fry, som besökte Öst-Timor redan i mitten av september, rådde fred i landet med undantag av mindre strider längs gränsen till västra Timor.

Då Ken Fry senare vittnade inför FN: s säkerhetsråd, i april 1976, sade han att de funnit FRETILIN-administrationen vara ansvarsfull och moderat och att den uppenbarli-

gen fick starkt stöd från folket. Han uppgav att fångarna behandlades väl och att det bland dem även återfanns FRETILIN-sympatisörer p g a disciplinbrott. (Fångarna härbergrades på ett museum. "Liksom alla andra australiensare som besökte Portugisiska Timor under denna period, kom jag därifrån fylld av beundran inför FRETILIN:s centralkommitté. Jag var mycket imponerad av deras måttlighet, av deras ärlighet och av deras skickliga handlag med en mycket svår situation". (2)

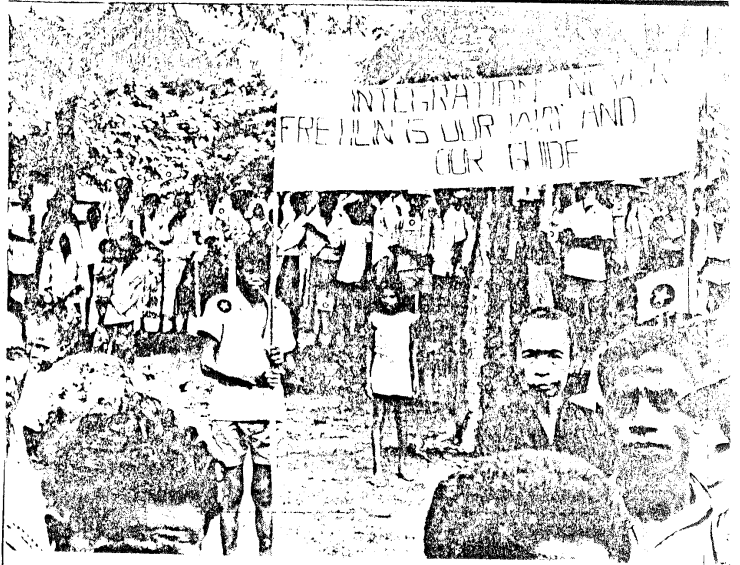
I oktober besökte en delegation från den tidigare nämnda australiensiska hjälporganisationen landet liksom Australiens konsul i Dili under åren 1962-1964, J. S. Dunn.

De kunde rapportera att Dili fungerade i stort sett normalt. Många av de kinesiskt ägda affärerna hade öppnats. Eftersom landets enda bank stängts kunde tjänstemännen inte få ut sina löner på annat sätt än i natura. Därför hade handelscentra där man idkade byteshandel utan valuta etablerats. Senare skapade FRETILIN en egen valuta för internt bruk. Det allvarigaste problemet var bristen på mat i vissa distrikt, delvis p g a transportsvårigheter och brist på drivmedel. FRETILIN var fortfarande helt beroende av portugiserna i fråga om utrikeshandel. (Det enda land varifrån FRETILIN fick officiellt stöd var Moçambique.)

Enligt hjälporganisationens delegation var de ekonomiska problemen mindre på landsbygden än i städerna. (Den 17 november sände organisationen ett fartyg med utsäde, matvaror, textilier, mediciner och bränsle för distributionen av hjälpen. Laborregeringen hjälpte inte till vid finansieringen. Den senare liberala regeringen sökte stoppa leveransen av bränsle, eftersom den ansågs kunna användas i militärt syfte.)

"FRETILIN HAR FOLKETS STÖD"

Delegationen, som besökte de allra flesta delarna av landet, hade inte funnit några bevis för att situationen skulle vara osäker, något missnöje eller någon fientlighet gentemot FRETILIN. Enligt J. S. Dunn, som inte bara varit konsul på Öst-Timor utan dessutom ofta besökt landet under en femtonårstid, hade han aldrig tidigare blivit vittne till sådana spontana uttryck för värme och stöd bland befolkningen som mötte FRETILIN-ledarna vart de än åkte.

*Integration: ALDRIG!
FRETILIN är vår väg och vår ledning Foto: Helen Hill*

Från landsbygden rapporterade hjälporganisationens delegation dessutom att bönderna följde FRETILINs rekommendationer att frångå monokulturen och se till att landet först blev självförsörjande i fråga om matvaror.

Vidare uppmanades kollektivt samarbete och skapande av kooperativa enheter. Det var under ledning av Dr. José Gonzalves, ekonom utbildad i Belgien, som ekonomin nu planerades för att — för första gången på Öst-Timor — gå folkets behov till mötes. De som invandrat till städer som Dili uppmanades att flytta ut till landsbygden igen där tillgången på förmödenheter var större, där det fanns nya arbetstillfällen inom jordbruket och där ny odlingsbar mark fördelades. På landsbygden byggde den lokala administrationen också upp folkaffärer, så att alla (även nybyggare) kunde inhandla livsförmödenheter utan att behöva utsättas för ocker mm.

Det akuta behovet av hälsovård avhjälpes tillfälligt genom ett läkar- och sjuksköterskelag från bl a internationella Röda Korset. En läkare ägnade sig speciellt åt att träna 100st s k barfotaläkare inom ramen för FRETILINs hälsovårdsprogram på landsbygden. Internationella Röda Korset kunde hela tiden besöka de tillfångatagna UDT och APODETI-ledarna.

INDONESISKA RAPPORTER VEDERLAGDA

Att döma av dessa rapporter är indonesiska uppgifter om att FRETILIN skulle ha våldfört sig på fångarna, på befolkningen och att organisationen inte alls kontrollerade landet grundlösa och uppdiaktade.

Indoneserna tillät för övrigt inga internationella observatörer att besöka de stora områden som den anti-kommunistiska fronten (fa. UDT och APODETI) påstod sig kontrollera. Även de häftiga utfallen mot FRETILIN som en helt kommunistisk organisation rimmar illa med verkligheten — säskilt illa under de månader då FRETILIN de facto styrde landet. Tvärtom modererades frontens politik avsevärt. Förutom att man i dagsläget eftersträvade fortsatt samarbete med portugiserna deklarerade FRETILIN att ett framtida självständigt Öst-Timor skulle föra en utrikespolitik som betonade nära samarbete eller till och med medlemskap i ASEAN, nära samarbete med Australien, Nya Zeeland, Fiji och Papua Nya Guinea och slutligen med portugisisk-talande länder som Moçambique, Guinea Bissau, Portugal och Brasilien. Och flera internationella observatörer rapporterade att det inom FRETILIN: s väpnade styrkor fanns många anti-kommunister, som dock ansåg att FRETILIN var den enda rörelse som kämpade för Öst-Timors verkliga oberoende.

MÅNGA PROBLEM KVAR FÖR FRETILIN

Sammanfattningsvis råder det föga tvekan om att FRETILIN var fullt kapabelt att styra landet och hade ett brett folkligt stöd. Ändå måste man varna för överdrifter. Vittnesmålen, omdömena etc bör ses som relativa. Det vill säga att FRETILIN hade lyckats mycket väl i förhållande till den svåra situationen och den korta tid man haft på sig.

I ett längre perspektiv fanns många problem kvar. Antalet skolade ledare inom FRETILIN var t ex litet. Flera av repre-

sentanterna i byarna utnämndes i början, enligt uppgift, direkt efter politiska möten. Frontens jordbruksprogram var väl allmänt för att kunna tillämpas i alla olika områden där det bl a fanns vitt skilda ägandeformer. Och en stor del av förklaringen till att det i början i huvudsak stadsbaserade FRETILIN lyckades få ett starkt fäste på landsbygden var säkert att den koloniala politiska strukturen föll samman i början av 1975.

Det gamla systemet där portugiserna stryrt indirekt via samarbetsvilliga hövdingar skakades i sin grund och FRETILIN kunde utöva stort inflytande på valet av nya byöverhuvuden. Den koloniala penetreringen av jordbruket, inflytandet på landsbygden, förblev indirekt, bortsett från en viss plantageodling. Det gjorde det möjligt för FRETILIN att förlita sig på existerande lokalsamhällen och dess organisation — när väl korrumperade ledare neutraliserats. (Den koloniala penetrationen av andra områden i Sydostasien hade gått längre och hela lokalsamhällen, inte bara dess ledare, infekterades.)

GRÄNSSTRIDER ÖST-TIMOR - INDONESIEN

I mitten av oktober 1975 blev de tidigare antydda gränsstriderna mellan Öst-Timor och det indonesiska västra Timor allt allvarigare. FRETILIN tvingades överge gränsstaden Batugade, vid nordkusten, och sade att de UDT/APODETI styrkor som opererade från västra Timor fick stöd av indonesiska trupper samt av flyg och flottenheter. Dessa uppgifter bekräftades av australiensiska observatörer.

Från indonesisk sida dementerades dock uppgifterna och FRETILIN anklagades tvärtom för att ha gått över gränsen till västra Timor. Närvaron av flottenheter på Öst-Timors farvatten förklarades med att man ville förhindra utländsk inblandning i konflikten.

Den 13 oktober sade den dåvarande indonesiske utrikesministern Malik att det fanns en gräns för hans lands tålamod och att Indonesien skulle vidta åtgärder om FRETILIN fortsatte att "provocera".

I det läget hade redan den 2 oktober UDTs ledare sagt till indonesiska journalister att Indonesien förberedde sig på att träna öst-timoresiska flyktingar och sända dem tillbaka.

baka över gränsen för att bekämpa FRETILIN. De indonesiska myndigheterna dementerade först men enligt *Le Monde* bekräftades uppgiften senare av en indonesisk armétidning.

AUSTRALIENSISKA JOURNALISTER MÖRDADE

I mitten av oktober mördades också fem australiensiska journalister och tv-fotografer som rapporterade om stridigheterna från den öst-timoresiska sidan.

Morden förstärkte den australiensiska opinionen mot den indonesiska aggressionen. Även inom det regerande arbetarpartiet började FRETILIN och Öst-Timors sak ses med blidare ögon.

Australisk journalist i samtal med FRETILIN ledare i Aleu, hösten 1975. Tredje fr v är José Ramos Horta.

FACKLIGA PROTESTER

Fackföreningar i synnerhet sjöfolksförbundet och hamnarbetarna i Australia protesterade och vidtog bojkottåtgärder mot indonesiska fartyg på samma sätt som de en gång stödde Indonesien då landet slogs för sin frihet mot den holländska kolonialmakten på fyrtiotalet.

Den indonesiska militärregimen svarade att bojkotterna bara skulle skada Australien, eftersom gods som exporterades från Australien skulle levereras till företag i Indonesien som etablerats i samarbete med australiensiska kapitalägare.

AUSTRALIENSISKA AFFÄRS-INTRESSEN DOMINERAR

Men just som Öst-Timors sak började tas på allvar inom arbetarpartiet drabbades Australien den 11 november av en politisk kris som ledde till att det konservativa liberala partiet kom i regeringsställning. I det läget kom de australiensiska affärsintresserna i och gentemot Indonesien åter att dominera.

De australiensiska affärsintressena dokumenterades bl a i ett telegram som anlände till den australiensiska regeringen i början av november. "Å de 160 australiensiska medlemsföretagens vägnar i kommittén för australiensiskt-indonesiskt affärssamarbete (AIBCC) uppmanar jag (ordförande i AIBCC) er att ta hänsyn till de starka förbindelserna mellan Australien och Indonesien i fråga om handel och investeringar, som utgör en bas på vilken framtida relationer måste byggas. AIBCC anser dagens indonesiska svarsfull och ogillar starkt aktioner och attityder från minoriteter i båda länderna som syftar till att skada förbindelserna mellan Australien och Indonesien. AIBCC uppmanar regeringen att motstå påtryckningar från varje form av ogillande i Australien." (3)

Regeringen gick organisationen till mötes i ett snabbt svar från utrikesministern. "Den australiensiska regeringen är naturligtvis medveten om vilken betydelse de kommersiella kontakter som etablerats mellan Australien och Indonesien har och vill liksom ni att dessa kontakter bibehålls samt ytterligare förstärks. Jag håller också med er om att president Suhartos regering har agerat med avsevärd återhållsamhet då det gäller att handha de problem som Indonesien står inför i fråga om Portugisiska Timor." Utrikesministern fortsatte med att försäkra AIBCC att när han tar itu med den australiensiska politiken visavi prob-

lemet med Portugisiska Timor så skulle Australiens förbindelser med Indonesien tillhöra det som han tänkte på i första hand.

SJÄLVSTÄNDIGHETSFÖRKLARING

Vid det här laget hade FRETILIN de facto styrt Öst-Timor under tre månader efter att den lokala portugisiska administrationen gett sig av till ön Atauro och inbördeskriget upphört. Under dessa månader hade FRETILIN hela tiden erkänt portugiserna som de officiella maktinnehavarna, använt Portugals flagga och ständigt sökt diskussioner med Lissabon.

Nu blev det emellertid allt mer uppenbart att Portugal inte bara förhalade förhandlingarna om kolonins framtid utan dessutom inte kunde och/eller ville försvara sin koloni mot indonesisk aggression. Attackerna längs gränsen till västra Timor blev allt häftigare och mycket tydde på att den indonesiska militärregimen förberedde massiva insatser. Samtidigt var det nu uppenbart att Australiens regering inte aktivt skulle motsätta sig ett direkt indonesiskt ingripande.

I det läget, på eftermiddagen den 28 november 1975, sänkte FRETILIN den portugisiska flaggan utanför administrationsbyggnaden i Dili och hissade istället en ny röd, svart och gul flagga — Demokratiska Republiken Öst-Timors flagga. Den 28 november firas nu som Öst-Timors nationaldag.

INGET AKTIVT STÖD FRÅN PORTUGAL

Inte heller från Portugal kunde öst-timoreserna längre påräkna något aktivt stöd. Dels envisades den lokala portugisiska administrationen med att sitta kvar på en ö i Ombai-Wetarsundet och dels hade inte regeringen i Lissabon några framgångar i sina förhandlingar och kontakter med den indonesiska regeringen. Det var för övrigt inte bara Australien som drabbades av en regeringskris utan även Portugal. Där blåste nu högervindar. Det internationella läget vidgade ramarna för den indonesiska regimens handlingsmöjligheter.

PRESIDENT OCH REGERING

Dagen därpå utsågs Francisco Xavier do Amaral till Republikens första president inför en jublande folkmassa. Men glädjen stördes påtagligt av de indonesiska soldaterna som intog staden Atabae, intill gränsen, efter fem dagars beskjutning från krigsfartyg och landsättning av flera stridsvagnar.

Den första december utsågs en regering med Nicolau Lobato som premiärminister. José Ramos Horta, generalsekretärare i FRETILIN, blev utrikesminister och till försvarsminister utsågs Rogerio Lobato, ledaren för de timoresiska soldater som den 20 september bröt med sina portugisiska officerare och därmed omintetgjorde UDT:s statskupp.

Diplomatiska förbindelser upprättades bl a med Mocambique. Även länder som Kuba, Vietnam, Kampuchea och Angola ställde sig bakom Demokratiska Republiken Öst-Timor.

ANTI-KOMMUNISTER: ÖST-TIMOR INDONESIENS 27:e PROVINNS

Omedelbart efter självständighetsförklaringen deklarerade den antikommunistiska fronten på västra Timor att Öst-Timor tvärtom utgjorde Indonesiens 27:e provins.

Regeringen i Lissabon motsatte sig såväl självständighetsförklaringen som deklarationen att Öst-Timor var en del av Indonesien. Men utöver ett uttalande om att Portugal fortfarande betraktade Öst-Timor som sin koloni gjorde Portugal inget för att sätta kraft bakom sin kritik av Indonesiens militära intervention.

Från Canberra, Australien, kom beskedet att regeringen inte erkände den nya republiken.

Och, från Indonesien rapporterade *The Times* att dåvarande utrikesministern Adam Malik, vid ett möte den 1 december (enligt *Canberra Times* ägde mötet rum den 2/12) på västra Timor med den anti-kommunistiska fronten, sagt: "Ni har tuffa strider framför er. Men ni behöver inte oroa er, vi ska ge er fullt stöd, i det fördolda eller öppet". Enligt *The Guardian* tillade Malik att han, på deras inbjudan skulle vara i Dili till julen.

INDONESIEN FÖRBEREDER INVASION

I ett officiellt uttalande från den indonesiska regeringen den 4 december hette det att man inte längre erkände Portugal som den exklusiva maktinnehavaren på Öst-Timor, att man hade förståelse för deklARATIONEN om Öst-Timors integrering med Indonesien. Slutligen hette det att "den indonesiska regeringen och det indonesiska folket har den moraliska förpliktelsen att försvara folket 'in the Territory of Timor' så att avkoloniseringen kan genomföras i enlighet med aspirationerna och önskningarna hos hela folket på Portugisiska Timor". (5)

Den 5 december sade Malik till ASEAN-ländernas, Australiens, Nya Zeelands, Portugals, Sovjetunionens och USA:s ambassadörer att de inte skulle bli förvånade över vad som kunde komma att ske på Öst-Timor.

"USA FÖRSTÅR INDONESIEN"

Vid samma tidpunkt anlände USAs president Ford och Henry Kissinger till Jakarta för en snabbvisit hos presidenten och generalen Suharto. Kissinger uppgavs ha sagt till nyhetsbyrån Reuter att "USA förstår Indonesiens ställningstagande i fråga om Öst-Timor". (Detta dementerades. Men USA:s förståelse dokumenterades senare då fordadministrationen förklarade för kongressen varför man ville fortsätta att ge Indonesien ett mycket stort militärt bistånd.)

INDONESIEN INVADERAR

Tidigt på morgonen den 7 december gick så stora indonesiska truppstyrkor till direkt och öppen attack mot Demokratiska Republiken Öst-Timor och dess huvudstad Dili. De indonesiska generalernas ofattbara folkmord hade börjat.

INDONESISKA GENERALER VET HUR ETT FOLKMORD ORGANISERAS

De indonesiska generalerna vet hur ett folkmord organiseras. 1965/66 kom de själva till makten genom en ofattbar slakt på mellan 500 000 till 1 000 000 landsmän. Utan att världspinionen mer än rynkade på näsan störtades då den anti-imperialistiska Sukarnoregimen och världens tredje största kommunistparti krossades. Men vad är det egent-

ligen för en regim som i mer än fjorton år hållit världens största antal politiska fångar i sina egna fängelser och dessutom våldtar folket på Öst-Timor?

Sedan de holländska kolonialisterna drivits ut och Indonesien blivit självständigt 1949 samarbetade progressiva nationalister och kommunister för att bygga en nationell och oberoende ekonomi. De isolerade imperialisternas agenter och de nationaliserade utländska företag. Men de hade inte styrka nog att själva ta över den nationaliserade egendomen. Det gjorde i stället armén, som hindrade arbetarna från att agera militant men som i övrigt slöt upp bakom president Sukarno. Och på landsbygden gick det inte att driva igenom någon jordreform, eftersom nationalisterna blev beroende av de gamla jordägarnas stöd.

Så kom det sig att nationalister och kommunister hade det politiska initiativet och kunde förvisa imperialisterna. Men de hade ingen ekonomisk makt och de kunde inte mobilisera arbetare och bönder till handfast kamp, eftersom armén hotade med repression. När imperialisterna drevs ut och det blev ekonomisk kris kunde man därför inte bygga någon nationell och oberoende ekonomi. Medan massorna led kunde i stället nya inhemska kapitalister och statliga administratörer skaffa sig allt större ekonomisk makt. När kommunisterna försökte sätta de fattiga bönderna i rörelse slöt sig jordägarna samman och kunde hetsa de bönder som var beroende av dem mot ogudaktiga kommunister som ville störa byfreden.

Kommunisterna och Sukarno kunde nu inte göra värst mycket mer än att vänta på att armén skulle avslöja sig själv och klart och tydligt visa att den inte alls var anti-imperialistisk. Då skulle officerarna splittras och de progressiva krafterna få manöverutrymme. Men när armén till sist splittrades lyckades generalerna med bedriften att anklaga kommunisterna för ett kupp försök. Genom att kombinera sådana anklagelser med massornas missnöje (p g a den ekonomiska krisen) och jordägarnas rädsla för att mista sitt monopol på jorden, kunde armén piska upp det hat som ledde till folkmordet.

RELATIVT STABIL INDONESISK REGIM

Dagens indonesiska militärregim består alltså inte av utpräglade marionetter. Regimen har en egen bas bland in-

hemiska kapitalister. Dessa kapitalister är beroende av såväl civila som militära tjänstemän som dirigerar landets ekonomi i kraft av sin makt över statsapparaten. De har kvar såväl gevären som en god del av de företag som nationaliserades under den anti-imperialistiska vågen.

Men detta räcker inte för att regimen ska kunna bygga kapitalismen. Regimens kanske största problem är att den saknar effektiv kontroll över det ekonomiska överskott som produceras på landsbygden, inom jordbruket, där folkmajoriteten exploateras. Trots att allt fler bönder slås ut och strömmar till städernas slum saknas inhemskt kapital för att bygga upp industrier. De maskiner som ersätter böndernas arbetskraft importeras utifrån. Under de gångna tio åren har utländska och inhemska investeringar i Indonesien skapat 1,2 milj nya jobb. Men varje år kommer det ut ytterligare 1,4 milj arbetssökande på arbetsmarknaden. (Indonesien har världens femte största befolkning.)

Följaktligen tvingas regimen bygga sin kapitalism på imperialismens villkor. Förutom att den säljer så mycket olja som möjligt och kräver mer bistånd samt krediter, måste den inrikta sig på att locka utländskt kapital till landet. De fördelar som regimen kan erbjuda är t ex skattefria profiler och enorma råvarutillgångar men framförallt en oändlig skara billiga och disciplinerade arbetare.

Då krävs en avancerad våldsapparat för att slå ned varje tendens till inhemsk opposition mot korruption, vanstyre och diktatur.

LOKAL POLISSTAT

Därför kan man säga att de indonesiska makthavarna tvingas bygga sin kapitalism på en underordnad plats inom det imperialistiska systemet. I det läget måste de naturligtvis själva bidra till systemets fortbestånd — de lever ju på det.

Så kan Indonesien inordnas som en förhållandevis självständig aktör inom USA-imperialismens politiska och militära strategi och blir vad man brukar kalla en lokal polisstat som sköter det smutsiga hantverket ("låt asiater döda asiater").

Det är här Öst-Timor kommer in i bilden.

ORSAKER TILL INVASIONEN

Den grundläggande orsaken till invasionen av Öst-Timor är alltså att regimen i Jakarta — i eget intresse — måste slå vakt om Indonesien och Sydostasien som fullvärdiga delar av det imperialistiska systemet.

På vilket sätt skulle då ett självständigt och oberoende Öst-Timor utgöra ett hot? Till att börja med är det uppenbart att den indonesiska regimen försökte undvika direkt invasion genom att hjälpa en helt och hållet samarbetsvillig och anti-kommunistisk regering till makten på Öst-Timor. Först när det inte lyckades blev det aktuellt med en invasion i full skala.

Då hade det inte räckt om FRETILIN hade kunnat presas till både den ena och den andra eftergiften, t ex i fråga om oljeledning och trafiken genom Ombai-Wetar sundet. För det första avskräckte nämligen de forna portugisiska koloniernas socialistiska utvecklingsväg och deras roll som bastioner gentemot de afrikanska förtryckarregeringar som bara allt för väl påminner om den indonesiska. I Indonesien råder det fortfarande, som i Chile, en närmast manisk kommunistkräck.

Men för det andra behövde inte regimen i Jakarta ens gå så långt som till rädsla för en socialistisk utveckling och stöd till kommunister. Ett aldrig så försiktigt och moderat *men* självständigt och oberoende Öst-Timor skulle nämligen kunnat bli en tändande gnista för många andra — ofta inte alls socialistiskt inriktade — regionala frihetsrörelser inom själva Indonesien. Dessa opponerar sig mot centralregimen i Jakarta, som i viss mån fungerar som imperialist i sitt eget land, då den tillgodogör sig rikedomar från de yttre provinserna. ■

Noter

1. Peter Hastings "Withlam treads dangerous ground in Timor". *Sydney Morning Herald*, 16 september 1974.
2. *Decolonization* s. 24.
3. *Hill* s. 14.
4. *Ibid*.
5. *Decolonization* s. 29.

REFERENSLITTERATUR

Vid sidan av massmedia baseras framställningen främst på följande källor och litteratur:

- Statement by Hon. *Mari Alkatiri*, member of Fretilin Central Committee and National Political Commissar, Minister of State for Political Affairs of the Democratic Republic of East Timor., in the fourth committee of the United Nations General Assembly, November 2, 1976.
- Intervjuer med och material från *Leonel Andrade*, tidigare Fretilins och Demokratiska Republiken Öst-Timors representant i Europa, numera stationerad i Mocambique.
- Abilio Araujo*, East Timor: Fretilin speaks. *Tricontinental* No. 49-50. May-Aug. 1976. (Havanna). Araujo, medlem av Fretilins centralkommittés verkställande utskott samt ekonomi och socialminister.
- E. Capizzi* et. al. FRETILIN and the struggle for independence in East Timor. *Race & Class* Vol. 17 No.4 (London) 1976.
- Decolonization*, A publication of the United Nations Department of Political Affairs, Trusteeship and Decolonization, No.7, August 1976. Issue on East Timor.
- J. S. Dunn*, The East Timor Situation. Report on talks with timorese refugees in Portugal. (Canberra) February 11, 1977.
- East Timor - A peoples War*. Ministry of External Relations of the Democratic Republic of East Timor. Odaterad.
- East Timor Bulletin*, published by Fretilin representative in Europe, Leonel Andrade. 1975, 1976, 1977 (Stockholm).
- East Timor - Indonesias Vietnam*. Department of External Relations of FRETILIN. May 1977.
- East Timor News Monthly Bulletin* of the East Timor News Agency (Sydney.)
- Grant Evans*, Portuguese Timor. *New Left Review* No. 91, (London) 1975.
- Richard W. Franke*, East Timor: The Hidden War. (New York) 1976.
- Denis Freney*, East Timor - The fight for independence. Who was behind the UDT coup? Why FRETILIN won. (Stencil) (Sydney) 1975.
- Timor: Freedom Caught Between the Powers. (Spokesman) 1975.
- Helen Hill*, The Timor Story. (Melbourne) 1975.
- Finngeir Hiorth*, Öst-Timor - Fortid eller Framtid? Uppsats till the Scandinavian Conference on Indonesian and Malayan Studies, Kungälv, June 3-5, 1977.
- Intervju med *José Ramos Horta* (grundare av ASDT, senare en del av FRETILIN, och fd. utrikesminister i Öst-Timors regering) november 1974.
- Journal of Contemporary Asia* (Quartely) (London and Stockholm): Various documents.

Kommentar (Stockholm) - Nr. 1/77: Intervju med José Ramos Horta. Nr. 4/78: Öst-Timor, folkkriget fortsätter.

Justus M van der Kroef, The Pattern of Conflict in Eastern Indonesia. *Conflict Studies* No. 79, January 1977 (London).

The Struggle for East Timor, Europe-Third World Research Centre, Research Group. (London) 1976.

Olle Törnquist, Kommunistiskt skuggspel. Fallet Indonesien och kommunisternas problem med sin strategi. Manuskript 1978. Publicering av Centralinstitutet för nordisk asienforskning (Köpenhamn) under 1979. (Se även: Motsättningar i fronten öppnade dörren för Kuppen i Indonesian, *Kommentar* (Stockholm) Nr. 11-12, 1975.)

